MORAVSKÝ ZEMSKÝ ARCHIV V BRNĚ

Základní charakteristika a dějiny archivu:

Moravský zemský archiv v Brně byl založen v roce 1839, když 18. června schválil císař Ferdinand V. usnesení moravského zemského sněmu o jmenování zemského archiváře a 3. července byl Antonín Boček, profesor českého jazyka a literatury na stavovské akademii v Olomouci, jmenován stavovským archivářem. K výkonu své funkce získal prostory v bývalém zasedacím sále apelačního soudu v dikasteriálním (od 1850 místodržitelském) paláci. Jeho hlavním úkolem byla příprava dokumentů pro zpracování podrobných dějin Moravy. Právě v roce 1839 vydal Boček 2. svazek diplomatáře (*Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*), sahající do roku 1240, a v této práci pokračoval i po jmenování zemským archivářem. Po náhlém úmrtí Antonína Bočka, k němuž došlo 12. ledna 1847, pokračoval na plnění tohoto úkolu jeho spolupracovník Josef Chytil.

K dalšímu rozvoji a změně dosavadní podoby archivu došlo po roce 1855, když byl novým jmenován ředitelem archivu jmenován Petr rytíř Chlumecký a zemským archivářem Josef Chytil. Vedle Bočkovy sbírky, souboru originálů i opisů nejvýznamnějších archiválií, které Boček získal v archivech a registraturách na svých výzkumných cestách, začal archiv přebírat archivní soubory zemských orgánů a institucí, a to nejen od orgánů zemské samosprávy, ale i od úřadů správy politické. Součástí fondů se tak staly písemnosti zrušených klášterů, své archivy předalo zemskému archivu několik měst, zakoupeny byly rovněž dvě sbírky - Cerroniho a Promberova. Záhy po nástupu Chlumeckého, v roce 1856, došlo také k přestěhování archivu z místodržitelského paláce na Českou ulici č. 7.

Na aktivní archivní činnost Petra rytíře Chlumeckého z poloviny 19. století navázala první léta dvacátého století, kdy stanul v čele archivu Bertold Bretholz. Pokračoval v tradici Bočkových studijních cest, čímž získal pro archiv důležité informace o stavu venkovských archivů na Moravě, a vydal další dva svazy diplomatáře s edicemi listin. Při stavbě nového zemského domu na dnešním

Žerotínově náměstí, určeného pro zemské úřady a instituce, prosadil celé jedno patro v budově pro Moravský zemský archiv a zajistil vybavení nových prostorů moderními archivními regály. Po získání nových prostorů se Bretholzovi podařilo získat do depozita i nové významné archivní celky. Šlo především o collaltovský archiv z Brtnice a kounicovské archivy ze Slavkova a Uherského Brodu. Nesrovnatelně vzrostl počet badatelů a návštěvníků archivu, počet zápůjček a také korespondence s vědeckými institucemi.

Narůstající počet přebíraných archivních souborů vyvolalo zejména rozhodnutí ministerstva spravedlnosti z roku 1929, aby Moravský zemský archiv přebíral písemnosti justičních institucí. Tímto způsobem se ovšem v roce 1931 do jeho péče dostal i mimořádně hodnotný celek moravských zemských desk.

Nově změny do struktury archivu přinesla nacistická okupace, kdy došlo již po roce 1938 k delimitaci řady fondů ve prospěch říšských archivních institucí. Ještě složitějším se stalo období po roce 1945. Kvůli nedostatku místa na uložení archiválií musel archiv hledat náhradní prostory mimo svou budovu, které se vesměs vyznačovaly značnou nestálostí. Po správní reorganizaci z roku 1949 byla do nově ustavených krajských archivů v Telči a v Uherském Hradišti sice delimitována část sbírky pozemkových knih a několik dalších nevelkých archivních fondů, tento na rozsah nevelký úbytek však podstatně předčilo množství nových přírůstků. Rozsáhlé přírůstky pak přineslo zrušení zemědělsko-lesnických archivů v roce 1955. Podstatná část jejich fondů byla přesunuta na zámek Kunštát, který byl brněnskému archivu přidělen v roce 1953. Větší prostory získal archiv až v roce 1957, kdy mu byla přidělena zrušená věznice na Cejlu.

Dalším mezníkem ve vývoji archivu byl rok 1960, kdy byla provedena reorganizace státní správy. V důsledku zániku v roce 1949 vzniklých krajů a tím i krajských archivů v Telči a v Uherském Hradišti brněnský archiv převzal budovu bývalého františkánského kláštera v Uherském Hradišti, prostory na zámcích v Kroměříži a Telči a na řadě dalších míst, samozřejmě se všemi v těchto prostorách uloženými archivními fondy. Hlavními pracovními úkoly brněnských archivů tak bylo rozsáhlé

stěhování. Nutnost přebírat archiválie v roce 1960 zaniklých krajských úřadů i krajských veřejných organizací včetně krajských národních výborů Gottwaldov a Jihlava spolu s potřebou potupně uvolňovat některé původní prostory vedly k tomu, že následující období bylo ve znamení neustálých jednání o získání nových míst pro uložení archiválií.

Tato situace přetrvala i po změně společenských podmínek v roce 1989. Vedení archivu se po protestní stávce vrátilo do rukou civilní správy ministerstva vnitra. Za pomoci poslanců se podařilo prosadit do zákona o archivnictví původní název Moravský zemský archiv v Brně, který musel archiv přestat využívat v padesátých letech. Usnesením vlády z roku 1991 získal archiv naději na výstavbu nové archivní budova. Další jednání o novostavbě bylo dovedeno do zpracování projektu v lokalitě Západní brána ve Starém Lískovci. Z technických i finančních důvodů byla nakonec stavba realizována v nedalekém komplexu Masarykovy Univerzity, na rozhraní katastrálních území Bohunice a Nový Lískovec. K jejímu zahájení došlo v říjnu 2005, dokončena byla v roce 2007. Archiválie, s výjimkou materiál uložených v depositáři v Tišnově, byly z různých postupně rušených depozitářů do nového objektu převezeny do konce roku 2009.

Základní charakteristika fondů s tématikou Lichtenštejnů:

V Moravském zemském archivu se nachází celá řada archivních fondů, bez nichž by výzkum dějin Lichtenštejnského knížecího domu na Moravě nebyl vůbec představitelný. Uvedené fondy lze rozdělit do několika skupin.

Na prvním místě je třeba jmenovat fondy, které vznikly činností centrálních orgánů lichtenštejnské správy. Jako příklad lze jmenovat fond Lichtenštejnská ústřední účtárna Bučovice. Fondy tohoto typu uložené v Moravském zemském archivu navíc svým záběrem v nejednom případě přesahují teritorium Moravy. Druhým typem materiálů uložených v uvedené skupině fondů jsou materiály někdejších velkostatků, řazených podle jednotlivých panství. V případě dokumentů lichtenštejnské provenience je významným fenoménem jejich souvislost s materiály uložených v Domácím archivu knížat z Lichtenštejna, oddělení Herrschaften.

Přehled nejdůležitějších fondů s lichtenštejnskou tématikou:

F 28	Lichtenštejnské ústřední ředitelství Olomouc	(1856) 1924 – 1950
F 29	Lichtenštejnské ústřední ředitelství statků Koloděje	(1766) 1920 – 1924 (1927)
F 30	Lichtenštejnská ústřední účtárna Bučovice	1580 – 1924
F 31	Lichtenštejnský lesní zařizovací kancelář Břeclav	1734 – 1945 (1953)
F 32	Lichtenštejnský inspektorát Moravská Třebová	(1620) 1785 – 1844
F 34	Lichtenštejnský inspektorát Břeclav	1745 – 1814
F 35	Lichtenštejnský inspektorát Wilfersdorf	(1335) 1764 - 1813
F 115	Lichtenštejnský stavební úřad Lednice	1752 – 1945
F 126	Lichtenštejnské lesní ředitelství Olomouc	1869 – 1945 (1948)
F 128	Lichtenštejnské cirkuláře, normálie a instrukce	1651 – 1945

F 130	Lichtenštejnská dvorní kancelář Vídeň	(1492) 1514 – 1926
F 132	Lichtenštejnská katastrální správa Olomouc	1775 – 1941
F 5	Velkostatek Hodonín	(1370) 1446 – 1924
F 43	Velkostatek Břeclav	1520 – 1946
F 44	Velkostatek Bučovice	1571 – 1947
F 63	Velkostatek Lednice	1578 – 1924
F 75	Velkostatek Moravská Třebová	1548 – 1945
F 82	Velkostatek Pozořice	(1529) 1587 - 1945
F 93	Velkostatek Uherský Ostroh	(1625) 1674 – 1947
F 94	Velkostatek Valtice	(1391) 1604 – 1945
F 116	Velkostatek Rabensburg	1644 – 1914
F 177	Velkostatek Moravský Krumlov	(1280) 1568 – 1946
F 240	Správa státních lesů Adamov	1920 – 1951 (1960)
F 261	Lichtenštejnská administrace velkostatků Veselí	1763 – 1786
F 264	Velkostatek Plumlov	(1440) 1590 – 1948
F 271	Lichtenštejnský revizní úřad Břeclav	1878 – 1931
F 275	Lichtenštejnský inspektorát Šternberk	(1662) 1781 – 1810
F 410	Lichtenštejnská továrna Poštorná	1888 – 1945

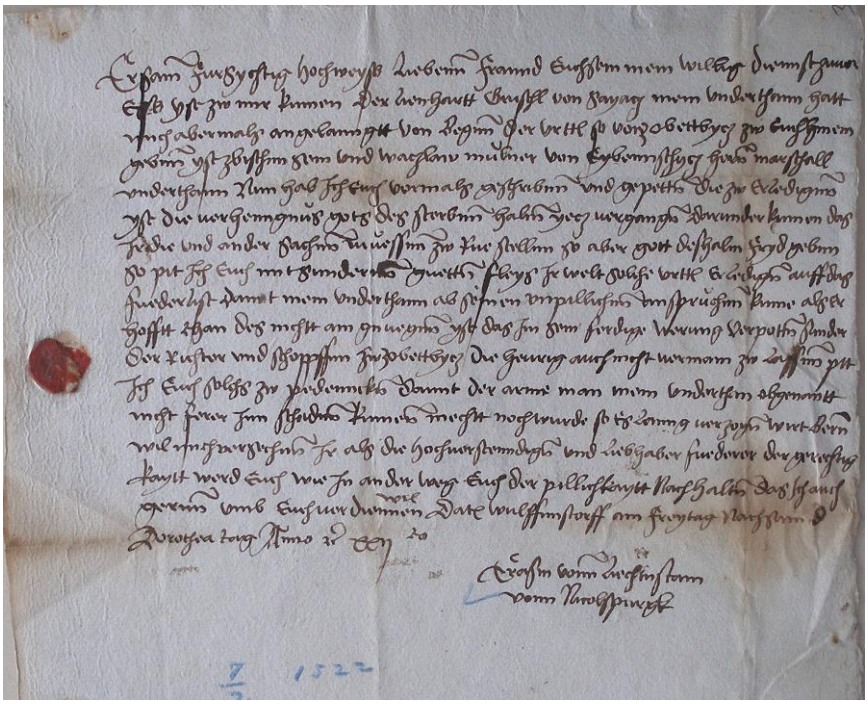

Moravský zemský archiv, A 12, Akta šlechtická, Lichtenštejnové,
1522, únor 7., Wilfersdorf, List Erasma z Lichtenštejna na Mikulově

Kontakt:

Moravský zemský archiv

Palachovo nám. 1

625 00 Brno

tel. 533 317 534

fax 533 317 575

Email: podatelna@mza.cz ¨

Odkaz na webovou stránku

www.mza.cz

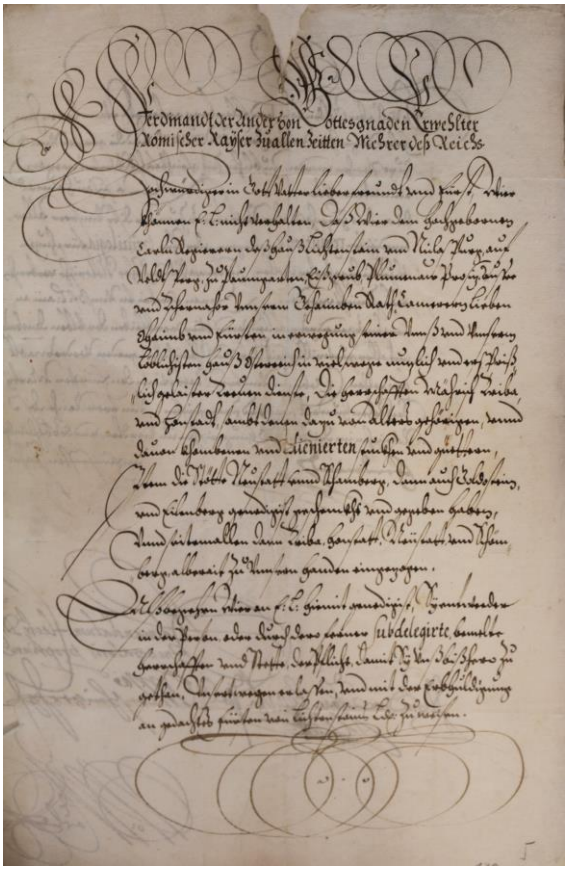

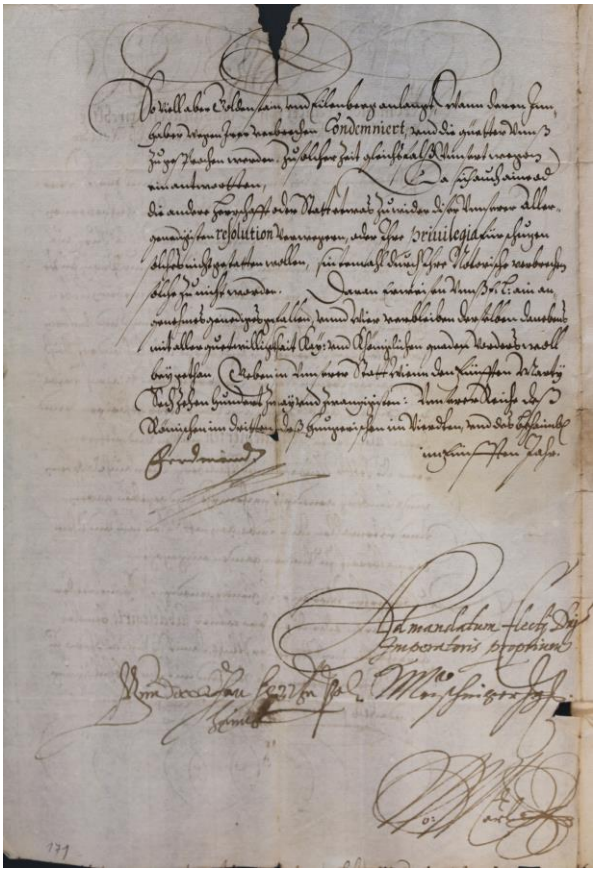

Moravský zemský archiv, G 140, Rodinný archiv Ditrichštejnů, inv. č. 407, 1622, březen, 5., Vídeň, List císaře Ferdinanda II. přidělující konfiskáty po Ladislavu Velenu ze Žerotína knížeti Karlu I. z Lichtenštejna

Připravili Tomáš Černušák a Tomáš Knoz